

Käsitehistoria. Näkökulma historian poliittisuuteen ja poliittisen kielen historiallisuuteen

JUSSI KURUNMÄKI

ABSTRACT

Conceptual History:
An Approach to the
Political Aspects of
History and the
Historicity of
Political Language

This article argues that historical study of concepts provides a way to go beyond reductionistic interpretations which view political and historical changes as mere reflections of social, economic or discursive changes. Conceptual history is a research strategy which considers the interplay between individual actors and structures. By analysing the history of concepts it is possible to find political conflicts in processes which might otherwise seem uncontested and self-evident. More specifically, the article discusses the possibility of combining the German *Begriffsgeschichte*, developed by Reinhart Koselleck, with the Cambridge approach to rhetorical analysis of historical situations, best known through the works of Quentin Skinner. These approaches can be understood as complementary to each other rather than incommensurable.

Kuninkaita voi tappaa miekoilla ja kirveillä, mutta tarvitaan sanoja poistamaan monarkia (Hampsher-Monk 1998, 48).

Johdanto

Käsitehistoria on tutkimusperspektiivi, jossa ollaan kiinnostuneita siitä, kuinka poliittisessa toiminnassa käsitteille annetaan erilaisia merkityksiä ja siitä, kuinka käsitteiden hallinnasta ja oikeasta käytöstä käydään kamppailua. Lähtökohtana on se, että poliittiset käsitteet ovat historiallisia ja aina vähintäänkin potentiaalisesti kiistanalaisia, useiden merkityssisältöjen keskittymiä (Koselleck 1972, xxii). Siksi esimerkiksi ”patriotismin” nimissä on voitu esittää niin vallankumouksellisia, demokraattisia kuin säilyttäviä konservatiivisiakin pyrkimyksiä (esim. Dietz 1989; Kurunmäki 2000, 179–192). Käsitehistoriallinen asenne hylkää pyrkimyksen esittää käsitteet ajattomina ja py-

syvinä, yksiselitteisinä ja yksimielisesti hyväksyttävänä. Koska politiikan kieli on historiallista, käsitteet eivät ole määritelmiä, jotka lopettavat keskustelun, vaan pikemminkin kimppeä kysymyksiä, joihin edellytetään kilpailevia vastauksia (Palonen 1997a, 11).

Kynä on usein miekkaa mahtavampi, kun on kyse politiikasta, sillä vain alastoman väkivalan alueella kieli voi menettää merkityksensä. Niin sanotun lingvistisen kääntein perusajatus onkin, että poliittinen ja sosiaalinen maailma eivät ole erotettavissa kielellisestä maailmasta. Tässä artikkelissa on tarkoitus esitellä tutkimussuuntausta, joka pyrkii ylittämään kielen ja niin sanotun todellisuuden välillä. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että inhimillinen toiminta nousee tutkimuksessa erityisen huomion kohteeksi.

Käsitehistoriallisen tutkimuksen avulla on mahdollista nähdä itsestäänselviksi ymmärretyt ilmiöt ja kehityskulut poliittisen kamppailun

tuoksina. Kysymys on ilmiöiden poliittisuuden esiinlukemisesta. Esimerkiksi äänioikeusreformien ja poliittisen demokratisoitumisen usein niin vääjäämättömältä näyttävä johdonmukainen edistyskertomus voidaan purkaa merkityksellisiksi konfliktitilanteiksi, joissa on ollut kysymys poliittisille käsitteille annetuista erilaisista tulkinnoista ja siten erilaisista tavoitteista ja toimintahorisonteista. Poliittisen toiminnan ymmärtämisen kannalta onkin tärkeää nähdä se käsitteellinen ”varasto”, joka toimijoilla on ollut käytettävissään, sillä käsitteelliset muutokset saattavat avata uuden ja yllättävänkin mahdollisuushorisontin politiikalle.

Esimerkiksi ”ajan vaatimusten” nimissä toteutunut äänioikeusreformi on nähtävä retorisenä tilanteena, joka edellyttää tutkijan empiiristä analyysiä, eikä pelkästään näiden ”ajan vaatimusten” paljastamista. ”Aika”, ”yhteiskunta” tai ”yleinen mielipide” ovat tällaisessa tapauksessa tutkimuksen kohteena olevia käsitteitä eivätkä sellaisenaan reformia selittäviä tosiasioita.¹ Samalla tavoin mallitapauksina pidettyjen poliittisten järjestelmien vaikutus tulisi nähdä käsitteellisen reseption valossa eikä automaattisena selityksenä tutkittavalle reformille. Käsitehistoriallinen tutkimus on tarpeellista ulottaa myös erilaisiin kansallisia poliittisia traditioita hyväksikäyttäviin selitysmalleihin. Lisäksi on todettava, että käsitehistoria ei ole ainoastaan historiaan kohdistuva lähestymistapa, vaan se voi olla olennainen osa myös nykyilmiöiden tutkimisessa (esim. Ball 1988, 10).

Tällainen tutkimus tarkoittaa yksisuuntaisen rakenteista lähtevän selittämistavan hylkäämistä. Inhimilliset toimijat on otettava vakavasti, eikä heitä pidä nähdä pelkästään taloudellisten tai sosiaalisten syiden heijastumina tai diskursien vankeina (ks. esim. Farr 1989, 32). Kysymys on pikemminkin toimijoiden ja rakenteiden vuorovaikutuksesta siten, että toiminta on osittain rakenteiden rajoittamaa tai ehdollistamaa, mutta samalla toiminta uusintaa ja muut-

taa näitä rakenteita (Baker 1990, 6). Nämä rakenteet ovat, kuten toimintakin, tutkijalle etupäässä kielellisiä, sillä valtaosa poliittisista teoista tapahtuu kielen kautta ja toisaalta poliittiset käsitykset, teot ja käytännöt ovat osittain konstituoituneet käsitteiden kautta. Tutkijalle mennyt välittyy aina kielellisenä, sillä myös eikielellinen toiminta ja tapahtuminen on tavoitettavissa jälkeinpäin vain kielellisessä muodossa (Koselleck 1998, 28–29; Farr 1989, 26–32; Hampsher-Monk 1998, 48).

Käsitehistoriaa voidaankin pitää yhdessä uuden retoriikan tutkimuksen² kanssa osoitukseksi ns. lingvistisen käänteen aikaansaamista tutkimusorientaatioiden muutoksista yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä. On syytä korostaa, että käsitehistoria on pikemminkin näkökulma politiikan tutkimukseen kuin selkeästi rajattavissa oleva metodi. Jyrkkää rajaa esimerkiksi retoriikan tutkimukseen on vaikeaa ja ilmeisen turhaa mennä tekemään.

Irti ikuisista kysymyksistä

Käsitehistoriaksi laajasti ymmärtämäni suuntauksen sisällä on keskitytty toisistaan hieman erilaisiin tutkimuskohteisiin tai tutkimusyksiköihin. Kun saksalainen *Begriffsgeschichte* (tunnetuimpana nimenään Reinhart Koselleck) tutkii rajatun yksittäisiä käsitteitä, on angloamerikkalainen niin sanottu Cambridgen koulu ollut kiinnostunut mm. ”lingvistisistä konventioista”, ”puheakteista” ja retorisisista ”siirroista” (Quentin Skinner) sekä ”diskursseista” ja ”kielistä” (J. G. A. Pocock). Yhteistä näille joskus erilaisilta näyttävillä suuntauksilla on poliittisen kielen historiallisuuden ottaminen vakavasti ja pyrkimys välttää anakronistista historiankirjoitusta. Poliittisen toiminnan ja teorian historiaa on pyrittävä ymmärtämään historiallisten toimijoiden omasta käsitysmaailmasta käsin. Tämä merkitsee erityistä huomion kohdistamista niin lingvistiseen kuin sosiaaliseen ja poliittiseenkin kontekstiin.

Tällainen tutkimusote on ollut purkamassa historiatonta poliittisen ajattelun historiaa, jossa kullekin ajankohdalle ja kanonisoidulle ajatte-

¹ Hyvä esimerkki äänioikeusreformien analysoimisesta välttämättömyysretoriikkaa purkaen on Willibald Steinmetzin (1993) englantilaisia parlamenttireformeja käsittelevä tutkimus *Das Sagbare und das Machtbare. Zum Wandel politischer Handlungsspielräume. England 1780–1867*.

² Uudesta retoriikan tutkimuksesta Suomessa, ks. Palonen ja Summa (1996).

lijalle on esitetty ”ikuiset kysymykset” ikään kuin samoina ja yhteisinä. Lisäksi varsinkin saksalainen *Begriffsgeschichte* on luonut tulkin-
taa modernin poliittisen kielen synnystä (sak-
salaisella kielialueella) 1700-luvun loppupuol-
elta 1800-luvun alkupuolelle ulottuvalla ajan-
jaksolla.

Sekä ohjelmallisilta tavoitteiltaan että tuotan-
non laajuudeltaan merkittävin osoitus käsitehis-
toriallisesta tutkimuksesta on Koselleckin joh-
dolla toteutettu kahdeksanosainen ja noin kah-
deksantuhannen sivun laajuinen käsitehistorial-
linen sanakirja *Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexikon zur Politisch-sozialen Sprache in Deutschland* (1972–1997). Toinen merkittävä sanakirjamuodossa ilmestynyt ja kä-
sitehistoriallisesta lähtökohdasta syntynyt kokonaisuus on niin ikään saksalainen, mentali-
teettihistoriaa lähestyvä *Handbuch politisch-sozialer Grundbegriffe in Frankreich, 1680–1820* (1985–).

”Cambridgen koulun” tutkimukset eivät ole käsikirjamaisia eivätkä yhtä selkeästi ohjelma-
lisen käsitehistoriallisen projektin tulosta kuin mainitut saksalaiset kirjasarjat. Näistä kenties tunnetuin on Quentin Skinnerin *Foundations of Modern Political Thought* (1978). Käsitehistoriallisesti tutkimukseksi on laskettava myös yhdysvaltalaisen Terence Ballin ja James Far-
rin kirjoitukset, joista hyvän kuvan saa teokses-
ta *Political Innovation and Conceptual Change* (1989). Tämän lisäksi hollantilaisin voimin toi-
mitettu *History of Concepts: Comparative Perspectives* (1998) esittelee laajasti käsitehis-
toriallisia suuntauksia ja sisältää artikkeleita spesifeistä käsitteistä sekä lisäksi pyrkii laajenta-
maan käsitehistoriallista otetta kuvien ja sym-
bolien tutkimisen suuntaan. Käsitehistoriallisia tutkimushankkeita on lisäksi vireillä ainakin Tanskassa ja Suomessa, jossa on valmisteilla laaja teos suomalaisen poliittisen kulttuurin avainkäsitteistä.

Tietoisena rajauksen kapeudesta keskityn jat-
kossa kahteen käsitehistorian keskeisimpään kirjoittajaan, Reinhart Koselleckiin ja Quentin Skinneriin sekä jossain määrin J. G. A. Poc-
cockiin. Pyrkimys on vertailla heidän lähtökoh-
tiaan, kysymyksenasettelujaan sekä käytännön
metodisia valintojaan ja näin päätyä joihinkin keskeisiin käytännöllisiin metodisiin ongelmiin sekä niiden ratkaisuehdotuksiin. Tällainen pyr-

kimys ei ole lajissaan ensimmäinen. Siitä on
esimerkkinä muun muassa Melvin Richterin
The History of Political and Social Concepts
(1995), jossa hän kannustaa näiden kahden pää-
suuntauksen toisiaan täydentävään yhdistämi-
seen. Suomessa samankaltaiseen yhdistelmään
käytännön tutkimuksessa on pyrkinyt Pasi Iha-
lainen tutkimuksessaan *The Discourse on Po-
litical Pluralism in Early Eighteenth-Century
England* (1999) (ks. myös Palonen 1999). Tä-
män artikkelin erityisenä tavoitteena on vasta-
ta siihen perustavaan kysymykseen, onko kä-
sitteillä historiaa, jota voimme tutkia läpi his-
toriallisen ajan, vai olemmeko rajoitettuja yk-
sittäisten historiallisten tilanteiden ja kielen-
käyttökontekstien tutkimiseen ilman, että voi-
simme siirtyä kontekstista toiseen ja tehdä ver-
tailuja?

Skinner: historiallisen tilanteen retorinen analyysi

Skinner on kenties enemmän kuin kukaan muu polemisoinut epähistorialliseksi leimaamaansa ”history of ideas”-traditiota sekä niin puhtaan tekstualistisia kuin puhtaan kontekstualistisia-
kin tutkimusotteita vastaan (esim. Skinner 1988a, 29–67). Hänen lähtökohdanaan on his-
toriallinen retorinen tilanne. Skinner on kiin-
nostunut siitä, mitä oikein on tehty, kun poliit-
tista teoriaa on kirjoitettu. Hän on etupäässä kirjoittanut poliittisen ajattelun klassikoista (mm. More, Machiavelli, Hobbes) ja osoittanut aikaisempien tulkintojen epähistoriallisuuksia. Samalla hän on kuitenkin kirjoittanut myös muun muassa valtio-käsitteen käsitehistoriasta (Skinner 1978; Skinner 1987; Skinner 1999, 63). Skinnerin pääteesi on, että nykyisin klas-
sikkoina pitämämme kirjoitukset ovat olleet puheenvuoroja oman aikansa poliittiseen kes-
kusteluun, eikä niitä voi ymmärtää ilman sen ajankohdan kysymyksenasettelua,³ ajattelu-
maailmaa, poliittista ja sosiaalista tilannetta, ei siis ilman ajankohdan lingvistisiä konventioita, jotka rajasivat sitä, mitä oli mahdollista sa-

³ Skinner seuraa tässä R. G. Collingwoodia, joka on todennut, että ymmärtääksemme vastauksen meidän on tiedettävä, mihin kysymykseen se oli tarkoitettu vastaukseksi (Collingwood 1939, 39).

noa; mikä oli tavallista, mikä rikkoi rajoja. Tehävä on siis kaksijakoinen: yhtäältä on liitettävä tutkittava kirjoittaja ja hänen tuotantonsa oman aikansa keskusteluihin ja merkityksiin, toisaalta on pyrittävä näkemään, mitä uutta ja innovatiivista kirjoittaja toi tähän tilanteeseen tekstillään (Hampsher-Monk 1998, 43–44).⁴

Tällaista lähtökohtaa on kutsuttu revisionistiseksi suuntaukseksi, ja Skinner on käyttänyt tavoitteistaan nimitystä *real history*. Kysymys on siitä, että poliittinen teoria on ymmärrettävä poliittisen toiminnan kautta, reaalisena historiana (esim. Skinner 1988d, 99). Skinner formuloi periaatteen näin:

Käsitykseni mukaan poliittinen elämä itse asettaa keskeiset ongelmat politiikan teoreetikolle, saa aikaan sen, että tietyt teemat näyttävät ongelmallisina ja niitä vastaavat kysymykset tulevat väittelyn pääaiheiksi (Skinner 1978, xi).

”Reaalihistoriallinen” lähtökohta pyrkii välttämään jälkiviisaan ja anakronistisen tavan kirjoittaa historiaa (esim. Skinner 1988a, 32). Tämä edellyttää tutkijalta asennetta, jota kutsun käsitehistorialliseksi, sillä tutkijan on pyrittävä ymmärtämään historiallisen tekstin syntyajankohdan kysymyksenasettelua ja käsitteistöä. Skinner toteaa:

Puolustan ainoastaan sitä, että historian tutkimuksen tehtäväksi käsitetään pyrkimys mahdollisuuksien mukaan tavoittaa tutkittavien kohteiden ajattelu- ja näkemystapa. Tämä edellyttää, että saamme esiin ne käsitteet, joita heillä oli käytettävissään, ne erotelut, joita he tekivät ja käyttivät yrityksissään saada mieltä omaan maailmaansa (Skinner 1988f, 252).

Onnistuakseen tässä tehtävässä tutkijan on siis ymmärrettävä tutkittavien tekstien oman ajankohdan kieltä, Skinnerin termin ”lingvistiä konventioita” eli muun muassa yhteisiä

sanastoja, käsitteellisiä erotteluita, kysymyksenasetteluita ja oletuksia (Tully 1988, 9). Ei kuitenkaan riitä, että ymmärrämme, mitä esimerkiksi Hobbesin tietyt käsitteet ja formuloinnit merkitsivät. Lisäksi on pyrittävä ymmärtämään, mitä tarkoitusta varten hän kirjoitti niin kuin kirjoitti.⁵ Tähän tarvitaan käsitehistoriallista herkkyyttä:

[Y]mmärtääksemme, mitä kyseinen kirjoittaja on voinut olla *tekemässä* käyttäessään jotain tiettyä käsitettä tai argumenttia meidän täytyy ennen kaikkea ymmärtää se asioiden kirjo ja luonne, jota kyseisen käsitteen käytöllä tietyssä tilanteessa tietynä aikana oli tunnistettavasti mahdollista tehdä (Skinner 1988b, 77).

Näin ollen käsitteet ovat Skinnerille pikemminkin välineitä (*tools*) kuin lukkoonlyötyjä kantoja (Skinner 1999, 62). Jotta voisimme tietää, millainen teko lausuman tai tekstin esittäminen (illokuutio) oli, on pyrittävä selvittämään kirjoittajan ”intentio” eli huomio on kirjoittajan tavoitteissa ja tarkoituksissa (Skinner 1988b, 73; Skinner 1996b, 149). Tämä ei tarkoita sitä, että voisimme löytää yhden ja varman intention, vaan pikemminkin hypoteesin tarjoamista ja virhetulkintojen poissulkemista (Skinner 1996b, 151–152; Skinner 1988d, 102). Olennaista on se, että huomio on kirjoittajan toiminnassa eikä ainoastaan tämän toiminnan tuloksena syntyneen tekstin sisältämissä merkityksissä. Kirjoittaja nähdään yhtenä osallisenä koko ajan käytävässä dialogissa, jolloin hänen lausumansa ovat retorisia ”siirtoja” (*moves*)

⁵ Skinnerin mukaan politiikka on kielellistä toimintaa, jossa sanojen ja tekojen välille ei voi vetää selvää rajaa, sillä sanat ovat tekoja. Skinner tukeutuu ennen kaikkea J. L. Austinin puheaktiteoriaan sekä Wittgensteinin käsitykseen sanoista tekoina tehdessään eron sen välille, mitä jokin lausuma/teksti tarkoittaa merkitykseltään (*locution*) ja toisaalta minkälainen teko tämän lausuman/tekstin esittäminen oli (*illocution*). Skinner tuo esiin myös lausuman/tekstin vaikutukset ja seuraukset (*perlocution*), mutta hän on niistä vähemmän kiinnostunut. Hän on kiinnostunut lausuman/tekstin merkityksestä (*locution*), mutta hänen ensisijainen huomionsa on lausuman/tekstin illokuutiosta eli siinä, mitä tarkoitusta varten jokin lausuma/teksti esitettiin, mihin kysymyksiin se oli vastaus, minkälainen teko lausuman/tekstin esittäminen oli (Skinner 1996a, 7–8).

⁴ Tällainen analyysi voi esimerkiksi osoittaa sen, että Machiavellin *Ruhtinas* ei voinut olla satiiri, luku V Locken *Second Treatisessa* ei voinut olla kapitalismin puolustuspuhe ja Rousseauin *Du Contrat Social* ei voinut olla totalitarismin oikeutus, sillä mikään näistä kategorioista ei ollut kirjoitusajankohdan käytettävissä (Hampsher-Monk 1998, 44).

(Skinner 1996b, 148). ”Pointista” (*point*) on kyse, kun puheakti pyrkii ylittämään vakiintuneita konventioita (Skinner 1988c, 87; Skinner 1988d, 106). Lausumien totuus ei sen sijaan ole Skinnerin kiinnostuksen kohteena, vaan hän on kiinnostunut toimijoiden omista uskomuksista (Skinner 1988f, 256).

Retoristen ”siirtojen” ja ”pointtien” ohella Skinner on kiinnostunut näiden legitimoinnista muille. Kysymys on eräänlaisesta ”innovatiivisen ideologin” tehtävästä eli vallitsevien kielellisten konventioiden retorisesta käytöstä siten, että arveluttavalta vaikuttava toiminta voidaan perustella hyväksyttävänä:

Innovatiivisen ideologin ongelma on vaikea mutta ilmeinen. Hänen on määriteltävä mukaan legitimoitava sellaista uutta toimintojen sovellutusala, jota [...] pidetään jotenkin epäsovinnaisena tai illegitiiminä. Hänen tavoitteenaan tulee siten olla sen osoittaminen, että ainakin joitakin olemassa olevia ja myönteisiä arvottavia ja kuvaavia termejä voidaan tavalla tai toisella soveltaa hänen epäsovinnaisilta näyttäviin toimintoihinsa (Skinner 1988d, 112; vrt. Skinner 1978, xii).

Tällainen ”innovatiivisen ideologin” toiminta liittyy käsitehistoriallisen tutkimuksen keskeiseen teemaan, kamppailuun käsitteiden merkityksestä ja käsitteiden merkityksen muuttumiseen. Yleinen ”innovatiivisen ideologin” strategia on sen osoittaminen, että epäsovinnainen toiminta itse asiassa onkin ymmärrettävissä vallitsevien kielellisten käytäntöjen mukaisena. Esimerkiksi kaappaamalla ”patriotismin” käsite omaan käyttöön voi pyrkiä legitimoimaan varsin radikaalejakin tekoja. Sovinnaiselta vaikuttava strategia on saanut Skinnerin toteamaan, että ”jokaisen vallankumouksellisen voidaan sanoa marssivan takaperin taisteluun”. Näin siksi, että arvottavia käsitteitä ei voi venyttää loputtomiin (Skinner 1988d, 112–117). ”Innovatiivisen ideologin” vastinparina voidaan pitää ”apologista”, joka pyrkii säilyttämään vallitsevan ja kuvaamaan vallitsevia asiantiloja myönteisesti arvottavilla termeillä (Skinner 1973, 302–303).

Nyttemmin Skinner on radikalisoinut retorista kantaansa ja todennut, ettei arvottavilla termeillä ole mitään standardimerkityksiä. Myönteisesti latautuneilla termeillä voidaan tarkoittaa

”naapuripahetta” ja kielteisesti latautuneella termillä voidaan tarkoittaa ”naapurihyvettä”. Tällainen klassisen retoriikan *paradiastole*-teknikka tekee ”innovatiivisen ideologin” tehtävästä aikaisempaa avoimemman, kun kieli ymmärretään läpätulkinnanvaraisena (Skinner 1999, 66–71; ks. myös Palonen 1996, 143; Palonen 1999, 48).

Konteksti, ”lingvistiset konventiot” ja ”kielet”

On varsin yleistä erottaa toisistaan tekstuaalinen ja kontekstuaalinen lähtökohta. Skinner argumentoi kumpaakin vastaan pitäen niitä liian yksipuolisina. Tekstualistit ovat alttiina anakronismeille, kontekstualistit puolestaan taipuvaisia selittämään tekstin merkityksiä kontekstista käsin (Skinner 1988a, 29–67). Skinneriä on usein luonnehdittu kontekstualistiksi, mutta hänen päähuomionsa kohteena on aina tekstin kirjoittaja, jonka intentio ja ”pointti” eivät avaudu pelkästään kontekstista käsin. Skinnerin yhdistelmässä teksti on ensisijainen, mutta sen ymmärtäminen edellyttää kontekstia. Ilman kontekstin tuntemista lausuma tai teksti jää helposti alttiiksi ”ikuisille kysymyksille”. Toisaalta lausumaa tai tekstiä ei voida ymmärtää vain kontekstin perustelemaksi, sillä lausuman esittäminen tai tekstin kirjoittaminen on teko, joka pyrkii aina tuomaan jotakin uutta kontekstiin (Skinner 1988d, 106; Skinner 1988f, 275; Hampsher-Monk 1998, 46).

Edellytyksenä Skinnerin tavoittelemalle historiallisen tilanteen retorille analyysille on siis tutkittavan ajankohdan kielellisten konventioiden ymmärtäminen. Miten tällainen teksti voidaan löytää?

Omissa tutkimuksissaan Skinner on ratkaissut kysymyksen asettamalla tutkittavan tekstin aikakauden muuta kirjallisuutta ja kirjoittelua vasten. Hän on käynyt läpi valtavan määrän usein anonyymeinä kirjoitettuja aikalaistekstejä ja siten luonut käsityksen siitä, mistä tutkittavan tekstin syntyhetkellä oikein käytiin keskustelua (Skinner 1978, x–xi). Aikalaiskeskustelun perusteella luodulla kontekstilla on ratkaiseva merkitys, sillä tutkittavan tekstin kirjoittajan voidaan aina katsoa haluavansa tulla aikalaisteksteilleen ymmärretyksi (Skinner 1996b, 148). Tekstin sijoittaminen kontekstiin ei Skinnerin mu-

kaan tarkoita pelkän historiallisen taustan luomista tekstin tulkinnalle, vaan kontekstin luominen on jo tekstin tulkintaa (Skinner 1978, xiii–xiv). Konteksti ei siis ole mikään jossain valmiina oleva ja löytämistä odottava kokonaisuus, vaan se on tutkijan itse luotava. Skinner tekee sen, kuten todettu, muiden tekstien avulla. Tässä mielessä Skinnerin kontekstualismi on hyvin tekstualistista. Sosiaalisen kontekstin luominen on sekin kielellinen operaatio (Skinner 1988a, 64).

Voidaan ehkä sanoa, että Skinnerin kontekstia saattaisi kutsua makrointellektuaaliseksi ja mikroinstitutionaaliseksi. Onkin esitetty epäilyjä, että kontekstin perustaminen kirjoitettuihin teksteihin saattaa johtaa eräänlaiseen eliitianalyysiin. Lisäksi on kysytty, miten pitäisi suhtautua siihen mahdollisuuteen, että samanaikaisesti on olemassa erilaisia konteksteja (Edling ja Mörkenstam 1995, 130). Skinner nähdäkseni sivuaa jälkimmäistä kysymystä, kun hän toteaa, että relevantin kontekstin ei tarvitse olla juuri se tekstin välitön synty- tai julkaisuajankohta, vaan relevantti konteksti saattaa olla toinen aikakausi tai jopa toinen kulttuuri. Tutkijan tehtäväksi saattaa siten tulla sekä yksityiskohtaisen ”lyhyen” kontekstin että laajalaisen ja -ajallisenkin kontekstin luominen (Skinner 1988f, 275).

Vaikka Skinner ei vyörytäkään esiin sosiaalisia rakenteita tai tilastoja, ymmärrän asian niin, että hänen tavoittelemansa lingvistiset konventiot pitävät sisällään myös menneisyydestä kantautuvia institutionaalisia ja sosiaalisia merkityksiä (riippumatta siitä, kuinka paljon hän itse panee painoa niille). Niiden esiinlukumiseen, kuten ylipäätään lingvististen konventioiden hahmottamiseen, tarvitaan kompetenssia, jota kutsun käsittehistorialliseksi. Ilman lingvististen konventioiden (sanastojen, käsitteellisten erottelujen, itsestäänselvyyksien jne.) hahmottamista tekstin puheaktiteko jää ymmärtämättä (vrt. Skinner 1970, 133–138).

Sama käsittehistoriallinen kompetenssivaatimus koskee Pocockin termien sanottuna erilaisia ”kieliä” (*languages*). Pocock tarkoittaa niillä erilaisia paradigmaattisia lingvistisiä rakenteita – idiomeja, retoriikkoja ja sanastoja – jotka rajaavat ja tekevät mahdolliseksi sen, mitä historiallisen toimijan oli oletettavaa sanoa ja tarkoittaa (Pocock 1987, 21). Tutkijan tehtävä

on identifioida tällaisia ”kieliä” ymmärtääkseen, mistä historiallisessa tilanteessa oikeastaan oli kysymys:

Historioitsijan ensimmäinen ongelma on siis identifioida se ”kieli” tai ”sanasto”, jonka avulla ja jonka sisällä kirjoittaja toimi, sekä osoittaa kuinka tämä ”kieli” paradigmaattisesti rajasi sitä, mitä kirjoittaja saattoi sanoa ja sitä kuinka tämä pystyi sen sanomaan (Pocock 1971, 25).

Tekstiä voidaan siis pyrkiä ymmärtämään sijoittamalla se ”kieleen”, mutta toisaalta ”kieli” muodostuu osittain myös siihen sijoitettavasta tekstistä. Tällaisesta tekstin ja kontekstin suhteesta tulee helposti kehäpäätelmä, jossa tutkimuksellinen arvo on varsin vähäinen. Pocock on tiedostanut ongelman ja yrittänyt ratkaista sen esittämällä, että ”kieli” on pystytävä identifioimaan ilman tutkittavaa tekstiä, mikäli ”kielellä” voidaan sanoa olevan selittävää voimaa tekstiä tulkittaessa (Hampsher-Monk 1998, 40–41). Eri ”kielet” voivat olla yhtäaikaista ja osin päällekkäisiä. Ne voivat myös olla kilpailevia ja ristiriidassa keskenään (Pocock 1996, 48). Pocock itse on tullut tunnetuksi mm. erottelemalla varhaismodernin eurooppalaisen poliittisen ajattelun kaksi paradigmaattista kieltä: lain ja oikeuksien kielen sekä republikaanisen hyveiden kielen. Edellinen korosti lain takaamia yksilöllisiä oikeuksia, jälkimmäinen poliittista osallistuvaa kansalaisuutta (Pocock 1987, 37–50).

Koselleck: kiistanalainen historiallinen käsite

Saksalainen *Begriffsgeschichte* on parhaiten tunnettu Reinhart Koselleckin johdolla toteutusta kahdeksanosaisesta *Geschichtliche Grundbegriffe* -teoksesta sekä siihen liittyvistä metodologisista kirjoituksista. Käsittehistorialliseen sanakirjaan tähtäävä hanke aloitettiin 1960-luvun loppupuolella, jolloin Koselleck muotoili käsittehistoriaprojektin lähtökohdat ja metodiset valinnat. Projektia oli käynnistämässä myös keskiaikaspesialisti Otto Brunner, joka jo 1930-luvulla oli esittänyt, että modernein käsittein oli mahdoton ymmärtää esimodernia aikaa. Brunner oli sijoittanut käsitteellisen murroskauden (liberaalis-porvarillista maailmankatsomusta

kohtaan esittämänsä kritiikin mukaisesti)⁶ 1700-luvun lopulle ja 1800-luvulle. Tulkinta kehittyi myöhemmin Koselleckilla teesiksi ns. *Sattelzeitista*, joka tarkoittaa käsitteellistä muutoksenjaksoa saksalaisella kielialueella 1750–1850. Kolmas ”perustajajäsen” oli sosiaalishistorioitsija Werner Conze, yksi toisen maailmansodan jälkeisen ajan merkittävimmistä länsisaksalaisista historioitsijoista. Kun näihin taustatietoihin lisätään vielä se, että Koselleck oli ollut paitsi Conzen myös Gadamerin oppilas, tulee kenties näkyviin saksalaisen käsitehistorian pyrkimys yhdistää historiallinen semantiikka, hermeneutiikka ja sosiaalishistoria toisiaan täydentäväksi kokonaisuudeksi.

Saksalainen käsitehistoriaprojekti muotoutui samoina vuosina kuin Skinnerin ensimmäiset metodiset kirjoitukset, ja vaikka nämä keskustelut eivät suoraan koskettaneetkaan toisiaan, on niillä yhteisiä piirteitä ja lähtökohtia. Samalla kun ”Cambridgen koulu” teki pesäeroa historiattomaksi katsomaansa ”History of Ideas”-suuntaukseen, saksalainen *Begriffsgeschichte* sanoutui irti saksalaista historiankirjoitusta ennen toista maailmansotaa hallinneesta *Geistesgeschichte*-traditiosta kuin myös positivistisesta ja teoriattomasta tapahtumahistoriasta (Koselleck 1985, 80; ks. myös Hampsher-Monk 1998, 47; Bödeker 1998, 52). Historia ja poliittisen ajattelun historia oli liitettävä konkreettisiin poliittisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin rakenteisiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että aatereduktionismista siirryttäisiin sosiaalireduktionismiin (Koselleck 1985, 79; ks. myös Richter 1995, 6, 17). Kuten Skinner, myös Koselleck näkee kontekstin – myös sosiaaliset rakenteet – kielellisesti välittyvinä (Koselleck 1998, 29).

Koselleckin mukaan käsite on se yksikkö, jossa toiminta, aatteet ja rakenteet kohtaavat. Sosiaaliset ja taloudelliset rakenteet rajaavat sitä, minkälaisia käsitteitä meillä on käytettävissämme, mutta samalla käsitteemme uusintavat ja muuttavat näitä rakenteita. Käsitteet eivät ole pysyviä, yhteen oikeaan merkitykseen määriteltävissä olevia yksikköjä vaan historial-

lisia ja monimerkityksellisiä: monien merkitysisältöjen keskittymiä, ”*Konzentrate vieler Bedeutungs-inhalte*” (Koselleck 1972, xxii). Käsitteet muuttuvat, kun niitä käytetään. Näin käsitteiden tutkimisen kautta voidaan tavoittaa persoonattomiksi koettujen aatteiden ja rakenteiden keskeltä inhimillinen toiminta. Käsitteitä on siis tutkittava niiden käytössä, argumentatiivisessa yhteydessään (Koselleck 1985, 80; Ball 1988, x).

Geschichtliche Grundbegriffen yleisenä tavoitteena on ollut luoda eräänlainen semanttinen kontrolli nykyiselle kielenkäytöllemme (Koselleck 1972, xix). Näin se on samalla muodostanut tulkinnan modernin poliittisen kielen synnystä sekä sen ominaisuuksista. Koselleckin niin sanotun satula-aikateesin (*Sattelzeit*) mukaan poliittisen kielen synnyn kannalta käänteentekevä ajanjakso oli noin vuosina 1750–1850 (saksalaisella kielialueella). Kysymys on katkos- ja muutosperiodista, jonka edeltävän ajan käsitteiden kääntäminen on erityisen ongelmallista (Koselleck 1972, xv). *Sattelzeit*-teesin yleispätevyydestä on esitetty kriittisiäkin arvioita, eikä esimerkiksi teesin aikarajauksen tai yleispätevyyden arvioiminen ole tässä tarpeellista (Ihalainen 1999, 45–47; Palonen 1999, 55; den Boer 1998, 21). Sen sijaan tärkeää on Koselleckin tulkinta poliittisten käsitteiden muuttumisesta aikaisempaa selvemmin tulevaisuuteen suuntautuneiksi niin sanotuiksi liikekäsitteiksi (*Bewegungsbegriffe*). Käsitteet eivät enää olleet sidoksissa vain menneeseen sekä vallitsevaan tilanteeseen, vaan suuntautuivat ennen kaikkea tulevaan. Enää ei useinkaan riittänyt valmiiden poliittisten asemien valtaaminen, vaan nämä asemat oli myös kielellisesti uudelleen muodostettava (Koselleck 1985, 78).

Käsitteiden liikekäsiteominaisuuden ymmärtämisen kannalta on tarpeellista tarkastella hie-man sitä, miten Koselleck näkee nykyisyyden, menneisyyden ja tulevaisuuden suhteiden muuttamisen modernin poliittisen kielen synnyn yhteydessä. Koselleckin mukaan ”odotushorizontti” (*Erwartungshorizont*) korvasi ”kokemustilan” (*Erfahrungsraum*) nykyisyydessä tapahtuvaa toimintaa organisoivana perustana. ”Kokemustilan” ja ”odotushorizontin” välinen jännite kasvoi ja kokemuksista tuli odotusten rinnalla toisarvoisia. Poliitiikan kieli sai tulevaisuuteen suuntautuneen ominaisuuden. ”Edistys” teki

⁶ Brunner on usein yhdistetty kansallissosialisteihin. Hänen sotaa edeltäneiden ja sodanaikaisten kirjoitustensa myöhemmissä editioissa kansallissosialismiin viittaavat kohdat on poistettu (den Boer 1998, 17–18).

ajallisen eron kokemusten ja odotusten välille ja tulevaisuus alkoi näyttää menneisyyttä paremmalta. ”Odotushorisontin” korostuminen merkitsi sitä, että keskeisistä poliittisista käsitteistä tuli tulevaisuuteen suuntautuneita liikekäsitteitä. Voidaan puhua käsitteiden temporalisoinnista (*Verzeitlichung*), joka merkitsee sitä, että käsitteet saivat odotusmomentin, jota niillä ei aikaisemmin ollut. Käsitteistä tuli tulevaisuuteen suuntautuneita ja ne saivat usein ”-ismin” muodon. Yksi tällaisista liikekäsitteistä oli ”tasavalta”, toinen vielä selvemmin ”republikanismi”, joka ”edistykseen” liittyneenä merkitsi liikettä ”tasavaltaan”. Muita uusia liikekäsitteitä olivat mm. ”demokratia” sekä ”liberalismi”, ”sosialismi” ja ”kommunismi”. ”Vallankumous” tuli merkitsemään syklisen takaisin palaavan käsityksen sijasta tulevaisuudessa tapahtuvaa ja katkosta menneeseen. ”Edistys” ja ”kehitys” olivat selviä osoituksia käsitteistä, joilla uusi aikakäsitys artikuloitiin. ”Historia” ei enää tapahtunut ajassa vaan ajan läpi ja ajasta tuli dynaaminen ja historiallinen itsenäinen tekijä (Koselleck 1985, 246, 271–287).

Koselleck on eritellyt lisäksi kolme muuta *Sattelzeitin* toisiinsa läheisesti liittyvää piirrettä. Demokratisoituminen (*Demokratisierung*) merkitsi sitä, että sääty pohjainen ja oppineiden käyttämä poliittinen kieli tuli laajempien piirien käyttöön. Poliittinen julkisuus laajeni muun muassa sanomalehdistön ja poliittisten joukko-liikkeiden myötä. Käsitteistä tuli iskusanoja (esim. ”lehdistönvapaus”), ja monet sääty pohjaiset käsitteet, kuten saksan kielen ”Bürger”, muodostuivat yleiskäsitteiksi. Ideologisoitavuus (*Ideologisierung*) merkitsi sitä, että poliittisen kielen käsitteet tulivat aikaisempaa abstraktimmiksi ja siten alttiimmiksi erilaisille tulkinnoille. Näin niitä voitiin käyttää eri ryhmitymien poliittisiin tarkoituksiin. Kollektiiviyksiköt tulivat tavallisiksi; historioista tuli ”historia”, vapauksista ”vapaus” jne. Politisoituminen (*Politisierung*) puolestaan merkitsi sitä, että käsitteistä tuli poliittisen kamppailun aseita. Syntyi poleemisia käsittepareja, kuten ”aristokratia” ja ”demokratia” tai ”vallankumouksellinen” ja ”taantumuksellinen” (Koselleck 1972, xvi–xviii; Richter 1995, 37–38).

Koselleckin tulkinta ei nähdäkseni tarkoita sitä, että ennen modernia murrosta olisi ollut olemassa yksimielisyys siitä, mitä käsitteillä

kulloinkin tarkoitetaan. Kysymys on kuitenkin siitä, että aikaisemmat tulkinnat tulivat entistä avoimemmin kiistanalaisiksi. Käsitteet alettiin ymmärtää konstruktiona ja niitä alettiin tietoisesti käyttää hyväksi poliittisessa kamppailussa. Käsitteiden hallinnasta tuli poliittista ”pelitilaa” jäsentäessään myös poliittisen kamppailun päämäärä eikä vain väline. Esimerkiksi Ranskan vallankumouksen yhteydessä ”kansakunnan” ja ”isänmaan” nimissä onnistuneesti esiintymisen teki osaltaan mahdolliseksi poliittisen vallan hankkimisen ja käytön. Käsitteet eivät olleet vain poliittisten ja sosiaalisten muutosten osoittajia, vaan myös muutosten aiheuttajia (Koselleck 1985, 262).

Kenties *Sattelzeit*-tulkinta kuitenkin kertoo enemmän käsitteistä yleensä kuin tietystä ajanjaksosta. Käsitteiden kiistanalaisuus sekä käsitteisiin sisältyvät eri aikakerrostumat tekevät käsitteistä eräänlaisia solmukohtia. Nykyisyyden, menneisyyden ja odotusten välinen jännite itse käsitteissä tekee käsitteiden historiallisuudesta ja käsitteellisistä muutoksista poliittisen ajattelun historian avainkysymyksiä.

Käsitteiden historiallisuuden vuoksi niiden tutkiminen edellyttää kahden eri lähestymistason yhdistämistä. Koselleck kutsuu (Saussurea seuraten) näitä synkroniseksi ja diakroniseksi analyysiksi. Synkroninen analyysi tarkoittaa sitä, että käsitettä tutkitaan semanttisella kentällään, yhteydessä muihin käsitteisiin, ikään kuin historiattomasti vain omassa ajallisessa lingvistiksessä ja sosiaalisessa kontekstissään (Koselleck 1985, 80). Synkronista analyysiä voidaan pitää eräänlaisena poikkileikkauksena, jossa käsite on liitetty retoriseen yhteyteensä, ajankohdan debatteihin ja kysymyksenasetteluihin. Kuten huomataan, tämä kuulostaa hyvin paljon siltä, mitä Skinner edellyttää ”reaalihistorialliselta” tutkimukselta.

Diakronisessa analyysissä puolestaan käsitettä tutkitaan historiallisesti, valittujen ajankohden välillä ja spesifistä kontekstista irrotettuna (Koselleck 1972, xxi). Diakronisen analyysin avulla tavoitellaan käsitteellisen muutoksen havaitsemista.⁷ Siinä tehdään siis poikkileik-

⁷ Siihen liittyen Koselleck on lajitellut käsitteet kolmeen eri ryhmään: (i) pitkään käytössä olleisiin käsitteisiin, joiden merkitys on edelleen yleisesti ymmärrettävissä, kuten esimerkiksi Aristoteleen ”demokratia”;

kauksen sijasta eräänlainen pitkittäisleikkaus. Nämä kaksi näkökulmaa on yhdistettävä, sillä synkronia kantaa aina mukanaan diakroniaa. Jokaisella käsitteen käytön tilanteella ja sanastolla on mukanaan nykyisyyden lisäksi menneeseen ja tulevaan suuntautuva ulottuvuus. Käsitehistoriallinen tutkimus vaihtelee näiden kahden näkökulman välillä, ikään kuin ylittää niiden eron ja tavoittelee ”samanaikaisuuden eisamanaikaisuutta” tutkittavasta käsitteestä (Koselleck 1972, xxi; Koselleck 1998, 30–35).

Tutkittaville käsitteille voidaan siten esittää mm. seuraavia kysymyksiä: Onko käsite yleisessä käytössä? Onko sen merkitys kiistelty? Mikä on käsitteen käytön sosiaalinen kirjo? Missä kontekstissa käsite esiintyy? Onko käsitteen termillä täydentäviä tai vastakkaisia pareja? Ketkä käyttävät käsitettä, mihin tarkoitukseen ja keille suunnattuna? Kuinka kauan käsite on ollut käytössä? Kuinka tärkeä käsite on poliittisessa ja sosiaalisessa kielessä? Mitä termejä kuuluu käsitteen piiriin ja mitä termejä se lähestyy (Tribe 1985, xii)?

Käsitteiden vai kontekstien muutos?

Pyrkimys historiallisen ajan kuluessa tapahtuvan käsitteellisen muutoksen tutkimisen ja semanttisella kentällä tapahtuvan käsitteen käytön tutkimisen yhdistämiseksi nostaa esiin kysymyksen siitä, miten tulisi suhtautua Skinnerin väitteeseen, että ”ei voi olla mitään käsitteiden historioita sinänsä, vaan ainoastaan historioita niiden käytöstä argumentissa” (Skinner 1988f, 283; ks. myös Hampsher-Monk 1998, 46–47). Tämä kanta perustuu Skinnerin lähtökohtaan, jonka mukaan ei ole olemassa ikuisia kysymyksiä, jotka olisivat riippumattomia niiden ilmenemiskontekstista (Skinner 1999, 61–62). Eri ajankohdilla ja eri tilanteilla on eri kysymyksenasettelut ja eri kielelliset konventiot huolimatta siitä, että mahdollisesti käytössä on samoja sanoja.

Skinner näyttäisi siis sulkevan pois kontekstien ylittämisen mahdollisuuden, toisin sanoen

(ii) sellaisiin käsitteisiin, joiden merkitys on muuttunut niin paljon, että eri merkitykset on tutkittava historiallisesti; (iii) käsitteisiin, jotka ovat neologismeja, kuten ”kommunismi” ja ”fasismi” (Koselleck 1985, 82).

sen, että voisimme ’reaalihistoriallisesti’ tarkastella historiallisia jatkuvuuksia ja muutoksia tai tehdä mielekkäitä vertailuja eri aikakausien tai kulttuurien välillä. Onko Koselleckin tavoittelema käsitehistoria siis lainkaan mahdollista? Onko diakroninen, kontekstit ylittävä käsitehistoria sittenkään muuta kuin sitä ideahistoriaa, jota vastaan niin Skinner kuin Koselleckin argumentoivat? Näihin kysymyksiin vastaamiseksi on syytä tarkastella sitä, miten Skinner ja Koselleck ovat kuvanneet käsitteellistä muutosta.

Skinner lähestyy käsitteellisen muutoksen kysymystä yleensä legitimoinnin ongelman yhteydessä, kuten esimerkiksi innovatiivisen ideologin tapauksessa. Hän on eritellyt kolme eri kriteeriä sille, miten käsitteiden merkitys voi muuttua: (i) jos sanan tai ilmaisun normaalikäytön kriteerit muuttuvat, ts. jos sen sovellutusalue muuttuu; (ii) jos sen viitealue tai ”oikean” käytön merkitys muuttuu; (iii) jos sen ilmaismat arvot tai näkemysten kirjo muuttuvat (Skinner 1988e, 121–122; ks. myös Farr 1989, 31). Käsitteet muuttuvat silloin, kun toimintaa perustellaan ja selitetään termeillä, joita normaalisti ei olisi voinut käyttää kyseisessä tilanteessa. Kysymys on yleisön retorisesta suostuttelusta (Skinner 1999, 66–67). Voidaankin sanoa, että Skinnerin näkökulma käsitteiden muuttumiseen on retorinen ja hän on pikemminkin kiinnostunut muutoksen legitimoinnista kuin käsitteellisten uutuuksien esittelystä (Palonen 1996, 140; Palonen 1999, 44–49).

On väitetty, että Skinnerin ohjelmakirjoitusten pikkutarkka seuraaminen merkitsisi eräänlaista ”helminauhahistoriaa”, jossa yksittäiset tarkoin tutkitut tapahtumat seuraavat erillisinä toisiaan (Liedman 1987). Tällaisten muutosten havaitseminen näyttäisi edellyttävän sitä, että yksittäisten käsitteiden historian sijasta olisi kirjoitettava kontekstien historiaa. Tämä ei välttämättä kuitenkaan ole Skinnerin vaatimus. Omissa tutkimuksissaan hän on hahmotellut ja identifioinut vuosisatojen kestoisia traditioita ja, kuten todettu, kirjoittanut mm. ”valtion” käsitteen historiasta. Diskurssit tai lingvistiset konventiot eivät tule tyhjästä eivätkä ole ainutkertaisia, vaikka puheaktit sitä olisivatkin. Skinnerin kiinnostus kohdistuu sekä ajassa liikkuvaan diakroniseen että puheaktien synkroniseen ulottuvuuteen (Hampsher-Monk 1998,

46). Tärkeää on huomata se, että käsitteet eivät ole erillään muista käsitteistä ja muusta kielestä. Skinner tosin myöntää, että hän ei ensisijaisesti ole pyrkinyt pitkäkestoisten muutosten kuvaamiseen vaan lyhytaikaisten retoristen tilanteiden analysoimiseen (Skinner 1999, 64–65, 72).

Pocock pitää ”kielten” tai diskurssien historiaa parempana tutkimuskohteena kuin käsitteiden historiaa. Hän haluaa kiistää käsityksen ”kielten” holistisuudesta sekä sen, etteikö ”kielten” muodostamisen avulla voisi tavoitella muutoksen havaitsemista. Kuitenkin hän toteaa, että diskurssien historian kirjoittajat ovat parempia lyhyen ajan sisällä tapahtuvien muutosten havaitsemisessa kuin pitkäkestoisten muutosten diakronisessa tarkastelussa (Pocock 1996, 48–52; ks. myös Hampsher-Monk 1998, 49). Näin hän jättää auki kysymyksen jatkuvuuden ja muutoksen suhteesta. Pocockin ensisijainen huomio on siis ”kielessä” ja vasta sen jälkeen ”kieleen” sisältyvissä käsitteissä. Koselleckin käsittehistoriassa järjestys on päinvastainen. Vasta käsitteiden analysoinnin avulla voidaan muodostaa eri ”kieliä”, jos niin halutaan. Nähdäkseni ”kielten” tai diskurssien ensisijaisuus käsitteisiin verrattuna tekee vaikeaksi Pocockille ymmärtää käsitteiden historian mahdollisuutta.

Käsitteiden väheksyminen nostaa kuitenkin esiin tärkeän kysymyksen ”käsitteen” käsitteestä. Jos käsitteet otetaan vakavasti historiallisina ja muuttuvina tutkimuskohteina, miten silloin tunnistamme eri aikoina saman, mutta mahdollisesti muuttuneen käsitteen? Jotta historiallinen kontekstien ylittäminen olisi mahdollista, on käsite tunnistettava samaksi tutkimuskohteeksi jopa vuosisatojen ajan.

Helpoin ratkaisu olisi väittää, että käsite on sana. Silloin käsitteen tunnistaminen olisi yksinkertaista. Tavallisesti kuitenkin todetaan, ettei sanan ja käsitteen suora rinnastaminen ole mahdollista. On esitetty, että käsite voi olla olemassa ilman sanaa ja toisaalta, että sama sana saattaa eri aikoina merkitä eri käsitteitä (Ball 1988, 15–16; Farr 1989, 27). Jos käsitteellä ei ole sanaa, kuinka voimme tunnistaa tilanteen, jossa puhumme samasta käsitteestä muuttuneessa muodossaan emmekä aivan eri käsitteistä?

Skinnerin mukaan ei riitä se, että tiedämme, mitä sanoja historiallinen toimija käyttää, vaan on tiedettävä, mitä käsitteitä hän käyttää. On

kaiken lisäksi mahdollista, että käsitteen voi hallita ilman, että osaa käyttää oikeata termiä. Käsitteen hallinnassa voi myös erehtyä (Skinner 1988e, 120). Sana ja käsite eivät siis ole yksi ja sama asia.

Tämä herättää joukon kysymyksiä. Jos väitetään esimerkiksi, että käsitteen hallinnassa voi erehtyä, mikä on silloin se peruste, jonka mukaan voidaan väittää jonkun olevan väärässä käsitteen käyttämisessään? Mikä on käsitteellisen muutoksen ja väärän käytön välinen ero? Jos sanat ja käsitteet eivät ole yhteydessä toisiinsa, kuinka tiedämme, että sanaston muuttuminen merkitsee muuttunutta käsitettä eikä jotain toista käsitettä? Jos käsitteellä ei ole sanaa, kuinka sitä voidaan tutkia retorisisessa yhteydessään?

Kenties on syytä suhtautua ongelmaan käytännöllisesti ja todeta, että käsitteillä ja sanoilla on yhteys. Esimerkiksi Skinnerin mukaan varmin merkki siitä, että yhteisöllä on tietoisesti käytössään uusi käsite, on se, että sitä vastaava sanasto on muodostettu, jolloin tämän sanaston avulla voidaan keskustella käsitteestä johdonmukaisesti (Skinner 1988e, 120–121). Nähdäkseni käsitteen sitominen sanastoon on välttämätöntä, jos haluamme välttää Skinnerin kriittisöimän ideahistorian ja tutkia käsitteitä niiden käytössä.

Myös Koselleck tekee eron sanojen ja käsitteiden välille. Sanasta voi tulla yksimerkityksinen, kun taas käsite on aina monimerkityksinen (Koselleck 1972, xxii). Koselleckin mukaan jokainen käsite on yhteydessä sanaan, vaikka jokainen sana ei olekaan käsite (Koselleck 1985, 83). Voidaan sanoa, että sanasta tulee käsite silloin, kun sanan käytön merkityksen konteksti sisältyy itse sanaan, toisin sanoen silloin, kun sanalla on potentiaalisia merkityksiä (Bödeker 1998, 54).

Tällainen sanan ja käsitteen epäselvältä tuntuva erottelu on saanut osakseen kritiikkiä. Esimerkiksi John Gunnell on arvostellut käsittehistoriallisia suuntauksia siitä, ettei ”käsitteen” käsitteeseen ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Hänen mukaansa käytännössä niin Skinner kuin Koselleckin ovat kirjoittaneet sanojen historiasta. Gunnell esittää omana ratkaisuehdotuksenaan teoriaa konventioista, joka kuitenkin johdattaa hänet toteamaan, että ”tietyt, mutta eivät kaikki, sanat viittaavat käsitteeseen”. Sa-

nat ovat yleensä riittäviä ilmaisemaan käsitteitä, mutta eivät aina välttämättömiä (Gunnell 1998, 645–647). Tämä ei vaikuta juurikaan selkeämmältä yritykseltä kuin kritiikin kohteena olevat erottelupyrkimykset. Gunnellin mukaan käsitteellinen muutos pitäisi ymmärtää pikemminkin muutoksena käsitteestä toiseen kuin käsitteen sisällä tapahtuvana muutoksena. Jälkimmäistä hän nimittää käsitteelliseksi evoluutioksi ja kehittymiseksi. Näin ollen esimerkiksi ”maan” käsite ennen kopernikaanista kumousta on eri kuin ”maan” käsite kumouksen jälkeen, vaikka sana on sama (Gunnell 1998, 651–652). Tällaisella lähtökohdalla käsittehistoriallisten katkosten ja jyrkkien muutosten havaitseminen tulee nähdäkseni mahdottomaksi ja käsitteistä tulee helposti historiattomia ja vain tietyn teorian sisällä analysoitavia.

Onkin kenties parempi sivuuttaa ongelmaoteamalla, että kysymys on tutkijan tekemästä analyttisestä erottelusta eikä jostain olemassa olevasta faktasta. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkijan valitsemaa käsitettä tarkastellaan muita, enemmän tai vähemmän vakioituja, sanoja vasten.

Sanojen ja käsitteiden välistä yhteyttä ja epäsymmetriaa tulee Koselleckin mukaan käytännön tutkimuksessa lähestyä kahden eri menetelmän avulla. Hän kutsuu niitä nimillä ”semasiologia” ja ”onomasiologia”. Semasiologia tarkoittaa ”käsiteseisanan” kaikkien poliittisten ja sosiaalisten merkitysten tutkimista, onomasiologia puolestaan ”käsiteseisanan” kaikkien nimien tai synonyymien tutkimista (Koselleck 1972, xxi–xxii; Koselleck 1985, 86). Käytännössä tutkimustehtävänä voi olla käsitteisiin liitettyjen määritteiden, rinnakkaisten ilmaisujen ja synonyymien sekä niin sanottujen ”asymmetristen vastakäsitteiden” analysointi. Viimeksi mainittu tarkoittaa käsittepareja, jotka ovat epätasa-arvoisesti arvotettuja siten, että käsitteparin toinen puoli on negaatio (Koselleck 1985, 163). Esimerkiksi ”patriotismia” pidetään yleensä niin positiivisesti latautuneena käsitteenä, että sen vastakäsite on epäluonteinen epäisänmaallisuus tai niin ikään negatiivisesti ymmärretty ”egoismi”.⁸

Skinnerin ”valtion” käsitteeseen liittyvät tutkimukset (erit. Skinner 1978; Skinner 1987) ovat lähellä Koselleckin tarkoittamaa semasiologisen ja onomasiologisen analyysin yhdistelmää. Skinner on tutkinut termien *status*, *lo stato* saamia merkityksiä ja täydentänyt tutkimustaan ”valtion” eri synonyymien, kuten *civitas*, *res publica*, *commonwealth*, analysoilla. Vaikka Skinner ilmoittautuu ensisijaisesti lyhytkestöisten retoristen käsittemuutosten tutkijaksi, ei hän sulje pois koselleckiläisen käsittehistorian mahdollisuutta, vaan pitää näitä tapoja toisiaan täydentävinä siten, että hänen suosimansa retorinen analyysi on eräs aspekti laajemmin ymmärretystä käsittehistoriallisesta tutkimussuuntauksesta (Skinner 1999, 62–63, 71–72).

Kontekstien ylittämisen ehdoista

Skinner on siis kirjoittanut käsittehistoriallisia tutkimuksia, joissa on siirrytty historiallisessa ajassa kontekstista toiseen. Tämä on nähdäkseni ollut mahdollista kahdella toisiinsa kytkeytyvällä ehdolla, jotka osittain sivuuttavat intentioniin ja ”reaalihistorialliseen” kontekstisidonnaisuuteen keskittyvän tarkastelun tai ainakin rajaavat sitä. ”Valtion” käsitettä on tutkittu, kuten Skinner itse sanoo, modernin valtion käsitteen synnyn näkökulmasta. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkittavalla käsitteellä on jokin *alkumääritelmä*, tai pikemminkin jokin *ongelmanasettelu*, joka rajaa sen, mihin *sanastoon* käsite alunperin kiinnittyy (Skinner 1987, 86).

Koselleck puolestaan on lähtökohtaisesti tavoitellut kontekstit ylittävää käsitteiden historiaa. Toisaalta hän on, aivan kuten Skinner ja Pocock, kiinnostunut käsitteistä myös niiden käytössä spesifissä kontekstissa (esim. Koselleck 1996, 62). Tämän yhdistelmän mahdollisuus perustuu ennen kaikkea teoriaan eri aika-kerroksista. Koselleck pitää historiaa kielellisenä, mutta tekee siitä huolimatta analyttisen erottelun kielen ja historian välille (Koselleck 1989, 649–650). Tämä tarkoittaa sitä, että historialla eli ”todellisilla tapahtumilla” ja kielellä on eri rytmi:

seen. Se voi johtaa hänen mukaansa kaksinaapaiseen käsitykseen käsitteellisestä muutoksesta ja kadottaa joko-tai-aseenteensa vuoksi vähittäisen muuttumisen havaitsemisen edellytyksiä (Coleman 1999, 31, 39).

⁸ Janet Coleman on arvostellut käsittehistoriallisen tutkimuksen perustumista vastakäsitteiden analysoimi-

Käsitteellinen muutos on yleensä hitaampi ja asteittäisempi kuin poliittisen tapahtuman tahti. Tämä tarkoittaa sitä, että muutokset poliittisessa kielessä eivät välttämättä vastaa sitä, mitä tapahtuu politiikassa. Kieli, yhteiskunta ja politiikka eivät muutu samaa vauhtia. [...] Koska käsitteitä voidaan käyttää yhä uudelleen, peruskäsitteet keräävät pitkäkestoisia merkityksiä, jotka eivät katoa jokaisessa poliittisen järjestelmän tai sosiaalisen tilanteen muutoksessa. Juuri se tosiasiasta, että peruskäsitteitä käytetään toistuvasti erilaisissa poliittisissa ja sosiaalisissa yhteyksissä, osoittaa, että käsitteillä on suhteellisen pitkäkestoisia rakenteita (Koselleck 1996, 66–67; vrt. Koselleck 1989, 649).

Käsitteiden historia on mahdollista, koska kielellä on eri rytmi kuin tapahtumilla ja koska käsitteellä on useita aikakerrostumia ja sen merkityksillä erilaisia kestoja (Koselleck 1994, 10). Toisin kuin esimerkiksi Pocock tulkitsee, Skinnerin kritiikki käsitteiden historiaa vastaan ei osu Koselleckin edustamaan käsittehistoriaan (Skinner 1999, 62–63). Koselleck on vastannut Pocockin esittämään kritiikkiin toteamalla, että jokainen puheakti ja niissä esiintyvät käsitteet ovat ainutkertaisia (Koselleck 1996, 62). Mutta käsittehistoria ei pääty tarkkaan synkroniseen analyysiin. Käsitteillä on myös ainutkertaisuuden ylittävä temporaalinen ominaisuus, joka tekee niistä ”kierrätettäviä” ja muuttuvia. Ainutkertaisissa, usein äkillisissäkin tilanteissa on turvaututtava vanhoihin käsitteisiin, kun uusia ei niin vain ole saatavilla (Koselleck 1996, 62–63). Mutta tietysti on myös tilanteita, jolloin kielen vanha taakka ei riitä estämään selvästi uudenlaista kielenkäyttöä (Koselleck 1989, 660). Silloin on kysymys radikaaleista muutoksista, jotka usein johtavat uudissanojen ja uusien käsitteiden syntyyn (neologismit) ja jotka mahdollisesti avaavat uusia horisontteja poliittiselle toiminnalle. Toisaalta uudissanankin on liitettävä olemassa olevaan kieleen, jotta se olisi aikalaisilleen ymmärrettävä (Koselleck 1998, 31).

Kierrätettävyys ja käsitteiden sisäiset temporaaliset tasot ovat edellytyksenä sille, että ylipäätään voidaan puhua käsitteiden historiasta. Käsitteillä on oma diakroninen lastinsa, joka ei ole toimijoiden kokonaan kontrolloitavissa (Koselleck 1989, 659). Jokaisen poliittisen toimi-

jan on ymmärretyksi tullakseen tukeuduttava uuden ohella myös vanhaan ja tuttuun. Tämä tarkoittaa juuri sitä, että jokaisella synkronialla on mukana diakroniansa, jokaisella puheaktilla historiallisia merkityksiä sisältävät lingvistiset konventionsa.

Koselleckin ratkaisu käsitteiden historian tutkimisen edellytyksiksi muistuttaa hyvin paljon sitä, mitä Skinnerin kohdalla havaittiin oman aikamme ongelmanasetteluksi sekä siihen liittyvän sanaston identifioinniksi. Koselleck puhuu ”nykyisistä määritelmistä” (Koselleck 1983, 13–14) ja ”vastaanotosta” eli reseptiosista (Koselleck 1994, 8). Tämä tarkoittaa sitä, että käsitteen historiaa voidaan kirjoittaa silloin, kun nykyisen määritelmän avulla on ikään kuin ”merkitty” tutkimusongelma, jolla on historiallinen jatkuvuutensa ja siten vastaanottonsa eli reseptionsa (Palonen 1997b, 51–52). Spesifit sanojen käyttötilanteet ovat ainutkertaisia, eivätkä niiden merkitykset muutu aikojen kuluessa, mutta näiden käyttötilanteiden myöhemmät tulkinnat ja sovellutukset muuttuvat. Jos esimerkiksi Aristoteleen *koinonia politike* ”merkitään” tutkittavaksi käsitteeksi, voidaan kirjoittaa sen reseptiosta aikojen kuluessa, vaikka itse alkuperäinen käsite ei muutukaan (Koselleck 1994, 8).

Käsittehistoria on siis mahdollista, koska käsitteillä on useita aikakerrostumia, jotka tekevät niistä samalla kertaa pysyviä ja muuttuvia (Koselleck 1994, 11–12). Käsitteen tutkimisessä on keskityttävä sen käyttöön ja sen vastaanottoon eri aikoina. Jotta se olisi mahdollista, on määriteltävä tai merkittävä se, mitä tutkitaan. Silloin myös sidotaan käsite tiettyyn sanastoon, jonka kautta päästään tutkimuksessa alkuun. Käsite, diskurssi, kieli tai konteksti eivät ole erotettavissa muuten kuin analyttisesti, mutta tutkijan on tehtävä valintansa, sillä kaikkea ei voi tehdä yhdellä kerralla. Kysymys on ikään kuin kameran tarkentamisesta valittuun kohteeseensa (Koselleck 1994, 8). Sellaiset peruskäsitteet, joita ilman poliittinen ja sosiaalinen sanasto ei tule toimeen, ovat kuin saranoita tai napoja, joiden kautta ”argumentit kääntyvät” (Koselleck 1996, 65). Tästä syystä voidaan puolustaa näkemystä, että käsitteet pikemmin muodostavat diskursseja tai ”kieliä” eivätkä ole niiden ulkopuolisia tutkimuskohteita, kuten Pocock tuntuu esittävän. Käsitteiden tut-

kimisen kautta voidaan sitten rekonstruoida myös eri diskursseja.

Kysymykseksi nousee silloin, milloin eri käsitteet on ikään kuin koottava yhteen semanttisella kentällä, sillä käsitteethän eivät esiinny omista tyhjiöissään vaan retorisisissa ja diskursiivisissa yhteyksissään muihin käsitteisiin. Vastaus riippuu ennen kaikkea tutkijan kysymyksenasettelusta, mutta vasta konkreettinen tutkimustyö paljastaa esimerkiksi ratkaisevan muutosperiodin, jolloin käsitteen tutkimisessa on ”laajennettava kameran kuvakulmaa”. Mutta kuvakulman laajuus ei ole itsetarkoitus tai aina edes tavoiteltavaa. Käsitehistoriallinen perspektivismi voi avata poliittisen muutoksen dynamiikkaa tavalla, joka ilman rajattua tarkennusta jäisi havaitsematta. Totaliteettien tavoittelemisen sijasta käsitehistoriallinen tutkimus voi purkaa totuttuja käsityksiä totaliteeteista, joissa ”kaikki liittyy kaikkeen”.

LÄHTEET

- Baker, Keith Michael. 1990. *Inventing the French Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ball, Terence. 1988. *Transforming Political Discourse: Political Theory and Critical Conceptual History*. Oxford: Basil Blackwell
- den Boer, Pim. 1998. The Historiography of German Begriffsgeschichte and the Dutch Project of Conceptual History. Teoksessa Iain Hampsher-Monk, Karin Tilmans, Frank van Vree (toim.), *History of Concepts: Comparative Perspectives*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bödeker, Hans Erich. 1998. Concept – Meaning – Discourse: Begriffsgeschichte reconsidered. Teoksessa Iain Hampsher-Monk, Karin Tilmans, Frank van Vree (toim.), *History of Concepts: Comparative Perspectives*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Coleman, Janet. 1999. The Practical Use of *Begriffsgeschichte* by an Historian of European Pre-modern Political Thought: Some Problems. Teoksessa *Finnish Yearbook of Political Thought* 3. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Collingwood, R.G. 1939. *An Autobiography*. Oxford: Oxford University Press.
- Dietz, Mary G. 1989. Patriotism. Teoksessa Terence Ball, James Farr, Russel L. Hanson (toim.), *Political Innovation and Conceptual Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Edling, Max ja Ulf Mörkenstam. 1995. Quentin Skinner: From Historian of Ideas to Political Scientist. *Scandinavian Political Studies* 18:2, 119–132.
- Farr, James. 1989. Understanding Conceptual Change Politically. Teoksessa Terence Ball, James Farr, Russel L. Hanson (toim.), *Political Innovation and Conceptual Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gunnell, John G. 1998. Time and Interpretation: Understanding Concepts and Conceptual Change. *History of Political Thought*, 19:4, 641–658.
- Hampsher-Monk, Iain 1998. Speech Acts, Languages or Conceptual History? Teoksessa Iain Hampsher-Monk, Karin Tilmans, Frank van Vree (toim.), *History of Concepts: Comparative Perspectives*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Ihalainen, Pasi. 1999. *The Discourse on Political Pluralism in Early Eighteenth-Century England. A Conceptual Study with Special Reference to Terminology of Religious Origin*. Bibliotheca Historica 36. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Koselleck, Reinhart. 1972. Einleitung. Teoksessa Otto von Brunner, Werner Conze, Reinhart Koselleck (toim.), *Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland*. Band 1. Stuttgart: Ernst Klett Verlag.
- Koselleck, Reinhart. 1983. Begriffsgeschichtliche Probleme der Verfassungsgeschichtsschreibung. *Der Staat*, Sonderheft 6, 7–21.
- Koselleck, Reinhart. 1985. *Futures Past: On the Semantics of Historical Time*. Cambridge: The MIT Press, (alkup. *Vergangene Zukunft. Zur Semantik Geschichtlicher Zeiten*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1979).
- Koselleck, Reinhart. 1989. Linguistic Change and the History of Events. *Journal of Modern History* 61, 649–666.
- Koselleck, Reinhart. 1994. Some Reflections on the Temporal Structure of Conceptual Change. Teoksessa Willem Melching ja Wyger Velema (toim.), *Main Trends in Cultural History: Ten Essays*. Amsterdam: Rodopi.
- Koselleck, Reinhart. 1996. A Response to Comments on the *Geschichtliche Grundbegriffe*. Teoksessa Hartmut Lehmann ja Melvin Richter (toim.), *The Meaning of Historical Terms and Concepts: New Studies on Begriffsgeschichte*. Occasional Paper 15, 59–70. Washington: German Historical Institute.
- Koselleck, Reinhart. 1998. Social History and Begriffsgeschichte. Teoksessa Iain Hampsher-Monk, Karin Tilmans, Frank van Vree (toim.), *History of Concepts: Comparative Perspectives*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Kurunmäki, Jussi. 2000. *Representation, Nation and Time. The Political Rhetoric of the 1866 Parliamentary Reform in Sweden*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 170. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Liedman, Sven-Eric. 1987. Quentin Skinner och den politiska idéhistorien. *Statsvetenskapliga tidskrift*, 280–287.
- Palonen, Kari. 1996. Retorinen käänne poliittisen ajattelun tutkimuksessa. Quentin Skinner, retoriikka ja käsitehistoria. Teoksessa Palonen, Kari ja Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino.

- Palonen, Kari ja Hilkka Summa (toim.). 1996. *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino.
- Palonen, Kari. 1997a. *Kootut retoriikat. Esimerkkejä politiikan luennasta*. Yhteiskuntatieteiden, valtiopin ja filosofian julkaisuja 11. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Palonen, Kari. 1997b. An Application of Conceptual History to Itself. From Method to Theory in Reinhart Koselleck's Begriffsgeschichte. Teoksessa *Finnish Yearbook of Political Thought*. Publications of Social and Political Sciences and Philosophy 10. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Palonen, Kari. 1999. Rhetorical and Temporal Perspectives on Conceptual Change. Theses on Quentin Skinner and Reinhart Koselleck. Teoksessa *Finnish Yearbook of Political Thought* 3. Jyväskylä: SoPhi, University of Jyväskylä.
- Pocock, J. G. A 1971. *Politics, Language and Time: Essays on Political Thought and History*. London: Methuen.
- Pocock, J. G. A 1987. The Concept of Language and the *Métier d'historien*: Some Considerations on Practice. Teoksessa Pagden Anthony. (toim.), *The Languages of Political Theory in Early Modern Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pocock, J.G. A 1996. Concepts and Discourses: A Difference in Culture? Comment on a Paper by Melvin Richter. Teoksessa Hartmut Lehmann and Melvin Richter (toim.), *The Meaning of Historical Terms And Concepts: New Studies on Begriffsgeschichte*. German Historical Institute Occasional Paper 15, 47–58. Washington: German Historical Institute.
- Richter, Melvin. 1995. *The History of Political and Social Concepts: A Critical Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Skinner, Quentin. 1970. Conventions and the Understanding of Speech Acts. *Philosophical Quarterly* 2, 118–138.
- Skinner, Quentin. 1973. The Empirical Theorists of Democracy and Their Critics: A Plague on Both Their Houses. *Political Theory* 1, 287–306.
- Skinner, Quentin. 1978. *The Foundations of Modern Political Thought. Volume One: The Renaissance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Skinner, Quentin. 1987. Modernin valtiokäsitteen synty. *Politiikka* 29:2, 83–106.
- Skinner, Quentin. 1988a. Meaning and Understanding in the History of Ideas. Teoksessa James Tully (toim.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and His Critics*. London: Polity Press.
- Skinner, Quentin. 1988b. Motives, Intentions and the Interpretation of Texts. Teoksessa James Tully (toim.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and His Critics*. London: Polity Press.
- Skinner, Quentin. 1988c. "Social Meaning" and the Explanation of Social Action. Teoksessa James Tully (toim.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and His Critics*. London: Polity Press.
- Skinner, Quentin. 1988d. Some Problems in the Analysis of Political Thought and Action. Teoksessa James Tully (toim.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and His Critics*. London: Polity Press.
- Skinner, Quentin (1988e). Language and Social Change. Teoksessa James Tully (toim.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and His Critics*. London: Polity Press.
- Skinner, Quentin. 1988f. A Reply to My Critics. Teoksessa James Tully (toim.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and His Critics*. London: Polity Press.
- Skinner, Quentin. 1996a. *Reason and Rhetoric in the Philosophy of Hobbes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Skinner, Quentin. 1996b. From Hume's Intentions to Deconstruction and Back. *The Journal of Political Philosophy* 4:2, 142–154.
- Skinner, Quentin. 1999. Rhetoric and Conceptual Change. Teoksessa *Finnish Yearbook of Political Thought*, 3. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Steinmetz, Willibald. 1993. *Das Sagbare und das Machtbare. Zum Wandel politischer Handlungsspielräume. England 1780–1867*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Tribe, Keith. 1985. Translator's Introduction. Teoksessa Reinhart Koselleck, *Futures Past: On the Semantics of Historical Time*. Cambridge: The MIT Press.
- Tully, James. 1988. The Pen is a Mighty Sword: Quentin Skinner's Analysis of Politics. Teoksessa James Tully (toim.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and His Critics*. London: Polity Press.